Garcilaso de la Vega i Pere Serafí: dues cares de la mateixa fotocòpia (2 de 4)

Autor: Marc Vicent Adell
Data de publicació: 14-02-2026

En aquesta segona part de l'estudi d'en Marc Vicent Adell continuem descobrint els vincles que Garcilaso manté amb diferents poetes catalans, concretament ara amb Pere Serafí.

5. Garcilaso de la Vega i Pere Serafí

5.1. Alguns aspectes biogràfics compartits

Ara bé, és ben curiós descobrir que Garcilaso encara té més connexions amb altres escriptors catalans. I advertim novament que la seva obra ens ha arribat en castellà; però ja veiem que la poesia del Siglo de Oro espanyol s'assembla molt a la del medieval Segle d'Or català i ara descobrirem que també és similar a la del Renaixement català en què destaquen les figures de Joan Pujol i de Pere Serafí. Per completar l'estudi de les similituds entre aquestes poesies, repassarem la biografia de Garcilaso i la confrontarem amb la del poeta Pere Serafí, amb el qual creiem que comparteix més que característiques casuals.

Garcilaso de la Vega neix oficialment a Toledo, entre el 1491 i el 1503 (a pesar que no disposem de documents que el registren en aquesta ciutat, ni en cap altra), i que mor en el setge de Niça del 1536 després de protagonitzar una vida itinerant amb l'epicentre de maduresa a Barcelona. Aquí comença la seva carrera, primer com a coper de l'emperador Carles i després com a soldat al seu servei, fins que a partir dels viatges a Nàpols absorbeix aspectes del petrarquisme i de l'humanisme, que combina amb l'influx d'Ausiàs March, per crear la seva coneguda obra poètica. Pel que fa a les seves innovacions literàries, Garcilaso acaba d'introduir el vers hendecasíl·lab italià en la poesia del Siglo de Oro (vers que té la mateixa estructura que el decasíl·lab català). I que entre sonetos, églogas, canciones, elegías i epístolas es conserven vora quatre mil versos seus que foren publicats el 1543 per instància de la vídua del poeta Joan Boscà i Almogàver, amic personal de Garcilaso.

I ara cal que ens fixem que Serafí, l'excel·lent escriptor que pocs recorden, també és un poeta coetani de Garcilaso; així mateix té orígens forans i conrea el mateix tipus de literatura que Garcilaso... tot i que ho fa en català. Podem justificar les similituds entre els dos poetes en un primer moment perquè tots dos compartiren el mateix context cultural i geogràfic i coincidiren en la mateixa època, aspectes que ens ajuden a comparar les dues figures, amb independència de la cultura i de la llengua que representen, malgrat que comencem a sospitar que existeix un altre tipus de causa per explicar tanta afinitat.

En efecte, ens diuen que Pere Serafphín o Serafí neix entre el 1505 i el 1510, amb un origen italià o grec, segurament de l'illa de Xipre, motiu pel qual els seus contemporanis l'anomenaren lo Grech, a imitació del pintor Doménikos Theotokopulos, i també sabem que les biografies oficials el vinculen amb Barcelona, on morí el 1565. Pere Serafí fou un personatge polifacètic que tocava la lira i és recordat en la història de l'art per la seva faceta de pintor, que demostrà en els retaules de Sant Martí d'Arenys de Munt i de Sant Romà a Lloret de Mar, entre altres obres. Tanmateix, a nosaltres ens interessa el seu vessant de poeta ja que el 1560 col·laborà en l'edició de les obres d'Ausiàs March i el 1565 publicà en la nostra llengua uns cent setanta sonets, cançons i epístoles, distribuïts en un llibre de temàtica profana i en un altre de contingut espiritual, amb influència de Petrarca, d'Ausiàs March i de diversos poetes francesos, a pesar que teòricament Serafí també va redactar una art poètica en castellà que mai no s'edità.

L'obra lírica de Pere Serafí és extraordinàriament semblant a la de Garcilaso de la Vega ja que els dos poetes estan immersos en la literatura del Renaixement català.

Entre ambdós poetes podem destriar tres blocs de similituds, doncs, i des d'una aproximació biogràfica observem, amb alguna informació afegida, que:

Ja hem comentat que podem considerar normals les semblances entre Garcilaso i Pere Serafí perquè comparteixen època, país i activitat literària i, a més a més, tots dos són estrangers a Catalunya; per aquesta raó les coincidències es disparen. Tanmateix, hem de demanar-nos què feien dos estrangers a la col·lapsada corona catalana del segle XVI, on molt pocs autors escrivien en català, on tothom era bilingüe segons el relat oficial i on els nostres escriptors s'enlluernaven amb la nova cultura castellana que s'escampava per obra i gràcia de l'esperit sant... O hem d'afirmar que la cultura castellana s'escampava per obra de la censura i de la pressió de l'estat castellà?

Sigui com sigui, estem contemplant una contradicció ja que, si és veritat la teoria que explica que la cultura catalana no donava per a més a partir del segle XVI i que la rutilant Castella enlluernava tothom amb el seu Siglo de Oro, doncs considerem que Garcilaso hauria d'haver romàs a Toledo, el gran i increïble centre de la poesia peninsular, i Pere Serafí hauria d'haver fet cap a Valladolid, Madrid o Sevilla, per exemple, en lloc de venir a viure a la Barcelona postmedieval i castellanitzada. Personalment, no ho entenem... llevat que la teoria de la Decadència com a època cultural ruïnosa sigui això mateix, una teoria, perquè estem segurs que la nostra literatura continuava florint durant el Renaixement i atreia personatges de tota la península i de més enllà. És a dir, i expliquem-ho ben clar, nosaltres considerem que Barcelona seguia en plena activitat política, cultural, social, econòmica i literària al segle XVI (com també al segle XVI seguia en plena efervescència la seva germana València, gairebé bessona en tot) i era normal que la capital comtal actués com un imant que atrapava escriptors locals i estrangers.

També considerem estrany que un poeta vingut d'enllà de la mar, de Grècia o de Xipre, com explica el relat biogràfic oficial sobre Pere Serafí, s'adaptés a la llengua local i s'incardinés de tal manera al nostre país que va acabar parlant i escrivint en català, mentre que un personatge autòcton de la talla de Joan Boscà abandonava la llengua vernacla per abraçar la castellana i publicar els seus poemes en castellà. Estem segurs que Boscà devia d'escriure en català, però possiblement fou censurat i traduït per causes polítiques, i perquè al capdavall el català era la llengua del país en tots els àmbits és per això que Pere Serafí no va tenir cap dubte a escriure la seva obra també en català.

5.2. Alguns aspectes literaris

I quan ens fixem en les activitats literàries dels dos poetes, reconeixem que tenim un ensurt perquè Garcilaso i Serafí escriuen... els mateixos tipus de poemes, utilitzen la mateixa mètrica i ritme i oficialment beuen dels mateixos models literaris! Continuant la comparança entre els nostres escriptors, comprovem, doncs, que:

Les composicions de Garcilaso i de Pere Serafí

En la primera part d'aquest estudi hem explicat com Garcilaso connectava amb la poesia catalana mitjançant la mètrica i el ritme, entre altres elements. Ara ens centrarem en els poemes com a unitats textuals i veurem els tres tipus de composicions que Garcilaso i Pere Serafí compartiren, entre les quals destaca sobretot el sonet, molt important tant per la seva repercussió en les literatures peninsulars com pel seu origen i vinculació amb la cultura catalana. Amb tot, no podem estar-nos de comparar també els ritmes dels versos de Garcilaso i de Pere Serafí, perquè hi concorden i són un element més de connexió entre els dos poetes.

a. Els versos

Des del punt de vista del vers, no oblidem que Garcilaso fa servir l'hendecasíl·lab castellà amb la mateixa estructura que el decasíl·lab català (deu síl·labes comptades fins arribar a la darrera vocal tònica, tinguem-ho en compte novament, amb independència de si el mot final és agut o pla), i que el seu ritme castellà sàfic intern el trobem en Corella i ara també en Pere Serafí.

A tall d'exemple, el cinquè vers del Sonet X de Garcilaso (llegit en el foli CLXVI de l'edició prínceps) fa:

«Quien me dixera quando, las passadas...»

Aquest vers d'en Garcilaso està compost per dos hemistiquis i ens adonem que conté tres accents d'intensitat, que representem amb negreta: en la darrera síl·laba del primer hemistiqui, concretament en el mot dixera, en la segona síl·laba del segon hemistiqui que coincideix en l'adverbi quando i en la darrera síl·laba tònica del vers (passada); és a dir, que les síl·labes accentuades són la quarta, la sisena i la desena, com veiem en aquesta estructura: ooo ó o óo oo óo. Aquest ritme i aquesta estructura, tot i ser característics d'un sistema castellà, curiosament encaixen amb el ritme i amb l'estructura d'alguns decasíl·labs de Serafí, com és el cas del tercer vers del sonet amb la numeració IX (del Llibre primer, de amors, dins Pere Serafí Poesies catalanes, edició de Romeu i Figueras, pàg. 83) :

«...hont mon voler ab ferma fantasia...».

En aquest vers de Serafí, el primer accent recau en el mot voler de l'hemistiqui inicial, i el segon i tercer accents són en els mots ferma i fantasia del segon hemistiqui, que conformen aquesta estructura rítmica: ooo ó o óo oo óo.

Per tant, i resumint, descobrim que tots dos poetes comparteixen el mateix ritme sàfic en l'estructura dels seus versos. O el que és el mateix, comprovem que el ritme sàfic dels poemes de Garcilaso es repeteix en els poemes de Pere Serafí:

Ritme d'alguns versos de Garcilaso: ooo ó o óo oo óo

Ritme d'alguns versos de Pere Serafí: ooo ó o óo oo óo

Així és que creiem que podem formular la següent proposta: si la poesia castellana recorda tant la catalana, si Garcilaso comparteix amb March, Corella i Narcís Vinyoles l'estructura dels versos (i ara veiem que també hi comparteix el ritme)... Si a més a més és cert que les estructures i els ritmes dels versos de Garcilaso també són les estructures i els ritmes de Serafí... Doncs podem sospitar que l'hendecasíl·lab castellà d'aquesta època, amb totes les seves variacions i tipus, no adapta el vers italià directament ja que és com el vers català el qual pot haver copiat i imitat, com venim defensant des de fa temps. De fet, comprovem que les diverses traduccions castellanes cinccentistes dels poemes d'Ausiàs March, la de Jorge de Montemayor i la de Baltasar de Romaní en concret, adopten l'hendecasíl·lab

com a solució estructural per als versos finals, i de vegades amb el mateix ritme que els versos originals catalans. La versió castellana de Montemayor que tradueix Ausiàs March, en concret conté uns cinc mil hendecasíl·labs, vers amunt, vers avall, adaptats de versos catalans medievals.

És a dir, ens adonem que un munt d'hendecasíl·labs castellans antics, alguns centenars i milers, són adaptacions de decasíl·labs catalans la comparança entre els quals confirma que les líriques d'aquestes llengües comparteixen el mateix tipus de vers. Confrontem uns exemples per confirmar el que comentem:

a) Ausiàs March: primer vers del Cant I, vers original.

Cant I:
«Ai / xí / com / cell / qui·n / lo / som / ni·s / de / ly / ta...» (decasíl·lab català)
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

b) Versió de Montemayor: traducció del primer vers d'Ausiàs March del Cant I.

Cant XXX:
«Bien / co / mo a /quel / qu'en / sue / ños / ha / go / za / do...» (hendecasíl·lab castellà)
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

c) Versió de Baltasar de Romaní: també traducció del primer vers d'Ausiàs March del Cant I.

Capítol I:
«Bien / co / mo a / quel / qu'en / sue / ños / de / va / ne / a...» (hendecasíl·lab castellà)
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Tal com venim mostrant, aquests versos castellans finals també arrosseguen el ritme sàfic català original, amb accents d'intensitat en la quarta, sisena i desena síl·labes, i s'estructuren de la mateixa manera que els versos originals catalans dels quals procedeixen.

En resum, comprovem que un vers decasíl·lab català, en aquest cas un vers d'Ausiàs March, esdevé hendecasíl·lab en les traduccions finals castellanes de Jorge de Montemayor i de Baltasar de Romaní, doncs, un altre argument a favor de la nostra tesi per defensar un més que probable origen català per a l'estructura del vers hendecasíl·lab castellà general.

b. Els sonets

L'estructura general dels sonets castellans i catalans és la mateixa i sempre hi veurem dos quartets i dos tercets que fan un total de catorze versos hendecasíl·labs (o decasíl·labs) distribuïts més regularment en les dues primeres estrofes i amb més diferències entre les dues darreres. Per exemple, els versos dels quaranta sonets de Garcilaso no es combinen sempre de la mateixa manera i, ai las!, alguns sonets seus coincideixen estructuralment amb els de Pere Serafí, cosa que ens mena a fer-nos la pregunta de sempre: són els sonets de Garcilaso i de Serafí de directa procedència italiana o aquests poetes se'ls copiaven entre ells? Nosaltres ens decantem per aquesta última proposta i per creure que els sonets castellans imitaven els catalans, perquè ja sabem que la poesia castellana del Siglo de Oro no deixa de mirar la catalana, concretament es basa en la lírica d'Ausiàs March, i el mateix ocorre amb la narrativa castellana del renaixement, que es construeix damunt del Tirant lo Blanch.

Hem de tenir present que les traduccions antigues a la nostra península es feien des del català al castellà i no pas a l'inrevés. A més a més, la teoria literària espanyola explica que un dels primers intents d'adaptar sonets italians a Espanya és del Marquès de Santillana (autor molt vinculat amb la poesia catalana del segle XV, per cert), malgrat que el poeta mossèn Jordi ja escrivia sonets catalans al segle XIII, que Petrarca va traduir a l'italià i que es va apropiar, segons paraules dels historiadors Gaspar Joan Escolano i Pere Antoni Beuter, recuperades pel notari Carles Ros en la seva obra Epítome del Origen y Grandezas del Idioma Valenciano (Carlos Ros, 1991: 43 i 44). I ja sabem que el sonet castellà XXVII de Garcilaso és bastit a partir dels versos catalans d'Ausiàs March. Per tant, cal adonar-se que els sonets fundacionals del Siglo de Oro espanyol foren escrits per Santillana, Garcilaso i també per Boscà, poetes vinguts o nascuts a Catalunya, i editats en bona part a Catalunya. Alguna cosa catalana se'ls degué d'encomanar.

Pel que fa als sonets de Pere Serafí, els especialistes revelen que la rima més freqüent utilitzada és ABBA ABBA CDC DCD, seguida d'ABBA ABBA CDE CDE, amb versos d'art major (Rossich, pàg. 14), i així podem fixar-nos en el IX

«Los vostres ulls, que fèyan amagar», la rima del qual coincideix amb la del Sonet X de Garcilaso que comença amb «O dulces prendas, por mí mal halladas...». La manera que Garcilaso i Serafí tenen de rimar els seus versos també concorda:

Sonet X de Garcilaso de la Vega
(primera plana del foli CLXVI de l'edició prínceps,)

O dulces Prendas, por mí mal halladas, A
(Dulces, y alegres, quando dios quería) B
Juntas estáys en la memoria mía: B
Y con ella, en mi muerte conjuradas. A

Quién me dixera quando, las passadas A
Oras, que'n tanto bien por vos me vía, B
Que me habíades de ser en algún día, B
Con tan grave dolor representadas. A

Pues en una ora junto me llevastes: C
Todo el bien que por términos me distes, D
Llévame junto el mal que me dexastes: C

Si no sospecharé que me pusistes D
En tantos bienes, porque desseastes: C
Verme morir entre memorias tristes. D

Poema IX de Pere Serafí, «Sonet»
(Libre primer, de amors, de l'edició Romeu i Figueras, pàg. 83)

Los vostres ulls, que fèyan amagar A
los raygs del sol, restan més clar lo dia, B
hont mon voler ab ferma fantasia B
era guiat en més perfet amar, A

d'ira mogut Amor, sols per venjar A
l'agravi gran qu·al seu poder venia, B
à'ls procurat lo mal, puis coneixia B
poder molt més lo vostre sol mirar. A

Sa claredat en nit s'és convertida, C
y ma tristor, mirant tal mudament, D
tot m'à cubert de tenebrosa vida. C

Y tem d'Amor que, sí té sentiment, D
no·ls tornarà la resplandor cumplida, C
tement sentir mon dolorós torment. D

c. Les cançons

Tanmateix, i pel que fa a la cançó, queda clar que la renaixentista espanyola «és la descendent de l'antiga cançó provençal, que fou introduïda a la nostra península per Boscà...» (tal com ens explica Antonio Quilis en la seva Métrica española, pàg. 147), així és que ja tenim un altre element català en la lírica garcilasiana la procedència del qual no presenta dubtes. És cert que la diversitat d'estructures de les cançons no ajuda a comparar-les, ja que no és fàcil

trobar-ne dues d'iguals a pesar que la majoria explica històries d'amor idealitzat i que sempre hi descobrirem una tornada. Tot amb tot, podem contrastar-ne les següents després de regirar una mica i comprovar la coincidència estructural i rítmica atès que tenen el mateix nombre de versos i el penúltim rima amb l'últim. A més a més, hi veiem que les dues acaben amb el mateix verb, que és hacer (hecho) i fer (feu).

1. Canción no as de tener
2. Conmigo que ver más en malo o en bueno:
3. Trátame como ageno:
4. Que no te faltará de quien lo aprendas:
5. Si has miedo que m'offendas:
6. No quieras hazer más por mi derecho
7. De lo que hize yo, que'l mal me he hecho.

(Garcilaso, Cançó I, estrofa 5a,
segona plana del foli CLXVIII, edició prínceps)

1. Quant vos vostre bon amor
2. y ma voluntat sencera,
3. descubrint-vos lo meu cor
4. que per vós se desespera,
5. mostrau vista falaguera
6. y valer-me no voleu.
7. Ma señora, y per què hu feu?

(Serafí, poema LXII, «Cançó», estrofa 1a,
Libre primer, de amors, edició de Romeu i Figueras, pàg. 196)

L'únic problema d'aquestes dues composicions és la interpretació perquè, mentre que Serafí es queixa amb claredat que la seva estimada (señora) no li fa cas («Quan... descubrint-vos lo meu cor... mostrau vista falaguera / y valer-me no voleu.») no acabem de copsar què diu Garcilaso perquè no entenem el seu poema, un text on falla la coherència i l'ortografia.

Per començar, sembla que a la cançó, convertida en subjecte, se li comunica que no li faltarà «de quien lo aprendas», però ens demanem què ha d'aprendre la cançó i de qui. I tampoc no acabem d'entendre els tres darrers versos, que es podrien haver redactat millor i el cinquè podria haver dit «Si tienes miedo de ofenderme» en comptes de «Si has miedo que m'offendas» car conté un pronom català (m´) i un verb en castellà (offendas). Si un alumne dels nostres centres escolars escrigués aquesta frase, ens exclamaríem per la mala sintaxi del «que m'offendas» i fins i tot l'acusaríem d'escriure en catanyol. Ara bé, ¿com justifiquem la capgirada escriptura de Garcilaso? Clarament, ens trobem amb el mateix problema que presentava el títol de la seva Cobla VI i que ja hem explicat en altres estudis, perquè no hi ha per on agafar-lo: «A una señora que, andando él y el otro paseando, les echó una red empezada y un huso comenzado a hilar en él, y dijo que aquello había trabajado todo el día» (7). Quina cosa més incoherentment escrita ja que, per exemple, sembla que manca la preposició en dins la seqüència «...y dijo que (en) aquello había trabajado todo el día» de manera que no comprenem el que el poeta ens vol dir. I és que cada vegada és més gran la sospita que estem llegint fragments o passatges mal construïts potser perquè es van confegir malament o potser per culpa d'una interferència lingüística... perquè es van traduir malament?

d. Les epístoles

Finalment, descobrim que tots dos poetes també componen epístoles o poemes amb finalitat comunicativa, que imiten les lletres escrites entre un emissor i un receptor. Aquest gènere procedeix de la tradició grega en què l'interlocutor s'adreça a un destinatari absent, normalment un amic, amb un estil directe i concís. Sembla que les epístoles poètiques d'Horaci i Ovidi són els testimonis més antics conservats, fins que es desenvolupen les literatures romàniques, com la castellana (que és la que comparem amb la catalana) en què destaca l'«Epístola a Boscán» escrita en versos sueltos informals, llegits en la segona plana del foli CLXXXVIII de l'edició prínceps:

«Señor Boscán, quien tanto gusto tiene
De daros cuenta de los pensamientos,
Hasta las cosas que no tienen nombre...»

En aquest poema, Garcilaso explica al seu amic els viatges que ha fet «Del camino de Francia» fins a «Llegar al fin a Nápoles» i recorda els lligams entre els dos companys: «...considerando los provechos, / Las honras, y los gustos que me vienen / Desta vuestra amistad, que en tanto tengo...». Tanmateix, per a nosaltres, i utilitzant la terminologia de Lluís Batlle per explicar les equivalències del castellà literari antic amb el català (8), és interessant el contingut del poema però ho són més encara els rastres de catalanitat que observem en la part formal del text, en la llengua, encara que no estiguin vinculats directament amb el món de Pere Serafí.

Sempre es justifica que l'«Epístola a Boscán» és un text castellà perquè el llegim en aquesta llengua i perquè oficialment Garcilaso era un personatge castellà. ¿Ara bé, ens podem preguntar si el destinatari de l'epístola també era castellà? Doncs no ho era. ¿I la llengua emprada en el poema és també castellana, com hem dit, pura i correcta com s'escau a la llengua del príncep de les lletres espanyoles, o és un castellà fifty fifty, amb incrustacions catalanes en un cinquanta per cent? Perquè a continuació fem avinents alguns trets de la llengua d'aquesta epístola, trets que també trobem en bona part de la literatura castellana del Siglo de Oro, i comprovarem que presenten clars equivalents catalans que situem entre parèntesis després de cada exemple. Podem consultar aquestes característiques en totes les gramàtiques, diccionaris normatius i dialectals i històrics catalans, car també són elements de la nostra llengua:

Epístola a Boscán

segona plana del foli CLXXXVIII

-versos 5è i 6è: «Ni será menester buscar estilo / Presto, distinto, d'ornamento puro...» (menester, estil, Prest o prest, distint d'ornament pur).

-versos 9è i 10è: «El amistad perfetta nos concede, / Es aqueste descuydo suelto, y practicar del temps de puro...» (L'amistat, aquest).

-vers 12è: «Y assí d'aquesta libertad gozando...» (d'aquesta llibertat).

-vers 26è: «Honesto, y reposado, en que'l discurso...» (Honest, reposat, en què el discurs).

primera plana del foli CLXXXIX

-versos 30è i 31è: «El que del amistad mostró el camino. / Y luego vos del amistad enxemple...» (de l'amistat, el camí, de l'amistat, exemple).

-versos 33è i 34è: «Y con vos alomenos, me acontece / Una gran cosa al parecer estraña...» (almenys, Una gran cosa, estranya).

-vers 35è: «Y por que lo sepays en pocos versos...» (perquè amb valor final, com en català; en pocs versos).

-versos 37è i 38è: «Las honras, y los gustos que me vienen / Desta vuestra amistad...» (D'esta vostra amistat).

-vers 49è: «Llévame a escudriñar la causa desto...» (escodrinyar la causa).

-versos 53è i 54è: «Del vinculo d'amor, que nuestro genio / Enredó...» (d'amor).

segona plana del foli CLXXXIX

-vers 79è: «Salvo, sino dezís que's enterrado...» (com el català que és enterrat ja que el castellà prefereix usar el verb

estar i la seqüència més normal és amb aquest verb: que está enterrado).

-vers 83è: «Doze del mes d'Octubre...» (del mes d'octubre).

Ara disposem en una columna els trets de l'«Epístola a Boscán» que presenten equivalències catalanes i ens demanem si la llengua de Garcilaso és castellà literari o un llenguatge adaptat del català:

-será menester: serà menester

-estilo: estil

-presto: prest

-distinto: distint

-d'ornamento puro: d'ornament pur

-el amistad: l'amistat

-aqueste: aquest

-d'aquesta libertad: d'aquesta llibertat

-honesto: honest

-reposado: reposat

-en que: en què

-el discurso: el discurs

-del amistad: de l'amistat

-el camino: el camí

-enxemple: exemple

-alomenos: almenys

-Una gran cosa: Una gran cosa

-estraña: estranya

-por que: perquè

-en pocos versos: en pocs versos

-Desta vuestra amistad: D'esta vostra amistat

-escudriñar la causa: escodrinyar la causa

-d'amor: d'amor

-que's enterrado: que és enterrat

-del mes d'Octubre: del mes d'octubre

Les epístoles de Pere Serafí, en canvi, s'adrecen en general a l'estimada en «to confidencial, planyívol i desesperat» (Romeu i Figueras, pàg. 123) i no pas als amics, i estan escrites en tercets encadenats amb rima ABA, BCB.... Per exemple:

Epístola I

Un greu mortal dolor de molt gran força A
que d'un estrem dezig lo cor inflama, B
dama·xelent, a vós escriure·m força. A

Per vós Amor ab un·encesa flama B
me té cremant, fet una braza viva, C
hont pietat l'ànima y cos reclama... B

(Libre primer, de amors, dins Poesies catalanes,
edició de Romeu i Figueres, pàg. 122)

El llenguatge que Serafí fa servir és català literari i té pocs castellanismes, a diferència del llenguatge de Garcilaso, que conté moltes concordances catalanes i catalanismes segons la nostra opinió. Malgrat tot, defensem que aquests dos poemes que hem triat uneixen els nostres escriptors encara més perquè són la mateixa composició: l'epístola.

5.3. Concordances lingüístiques entre Garcilaso de la Vega i Pere Serafí

I el que és més interessant és que ambdós poetes coincideixen també en la llengua literària i en el fet que abracen els mateixos aspectes del vocabulari, de la morfologia i de la sintaxi, de l'ortografia... Amb tot, completarem aquesta lectura amb la consulta de la moderna versió de l'Elías L. Rivers que conté els poemes atribuïts a Garcilaso que no són a la prínceps esmentada. Pel que fa als poemes de Pere Serafí, els citem mitjançant l'edició de Josep Romeu i Figueras titulada Poesies catalanes, de l'editorial Barcino, bàsicament extrets del Llibre primer, de amors. Per tant:

5.3.1. Garcilaso escriu mi tristura i Pere Serafí també utilitza el mateix substantiu i sintagma, ara en català: ma tristura, sa tristura i tristura.

a) En la segona estrofa de la Cançó II del poeta toledà:

Mas qué haré Señora
En tanta desventura.
Adónde iré, si a vos no voy con ella
De quién podré yo aora
Valerme, en mi tristura,
Si en vos no halla abrigo mi querella...
(edició prínceps, foli CLXXII)

b) I en Pere Serafí localitzem quatre vegades el mot, sovint acompanyat d'un demostratiu possessiu:

1. En el següent fragment de l'«Epístola I», vers 36è:

...y nó so mort ni visch, puix ma ventura

m’à fet axí, y la qu·és causadora

creix ma dolor, rient de ma tristura.

(pàg. 123)

2. En el vers 6è del poema I, «Sonet»:

...no may dexant un ànsia congoxosa,

cercant saó de finir ma tristura...

(pàg. 71)

3. En el vers 42è del poema XX, «Càntich de amors»:

Baix en l’infern, ab so de dolça lira

Orfeu trobà pietat en sa tristura;

del gran Plutó, cantant, placà la ira,

avent d’aquell un·ànima segura.

(pàg. 98)

4. I en el vers 12è del poema XXVIII, «Capítol»:

Sempre yo sper, mes veig faltar ventura.

Fortuna·s gran; en contrastar no he força.

Hont, descontent, rest ple de greu tristura.

(pàg. 119)

5.3.2. Garcilaso parla de la crüeza i Serafí utilitza el mateix mot: cruesa.

a) En el segon quartet del Sonet XXXV:

Mario, el ingrato amor, como testigo
de mi fe pura y de mi gran firmeza,
usando en mí su vil naturaleza,
qu'es hacer más ofensa al más amigo,

teniendo miedo que si escribo y digo
su condición, abato su grandeza,
no bastando su esfuerzo a su crüeza,
ha esforzado la mano a mi enemigo...

(edició d'Elías L. Rivers, pàg. 71)

b) En el vers 20è de l'«Epístola I»:

No sé què fer, puix mir qu·és importuna
en contrastar mostran vostra cruesa,
vent-me forçat d'amar-vos sola y una...

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 122)

5.3.3. La vida és finita per a Garcilaso i la mala sort de Serafí també és finida.

a) En el vers 84è de l'«Elegía a Boscán»:

Assí, para poder ser amatado:
El ausencia, sin término infinita
Deve ser, y sin tiempo limitado.
Lo qual no avrá razón que lo permita:
Por que, por más y más que ausencia dure;
Con la vida s'acaba, que's finita.

(edició prínceps de Garcilaso,
foli CLXXXVI)

b) I en el vers 10è de l'«Epístola I»:

La mala sort pensí que fos finida
en aquell jorn que fés mostra·nganosa
per cativar, y aprés ser homicida.
(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 122)

I també trobem aquest participi català amb funció en el vers 68è del poema del Marqués de Santillana «Otro decir»:

Pues non vos sea en olvido
esta canción por finida...
(edició de Manuel Duran, pàg. 95)

Observem així mateix la similitud entre les seqüències «vida... finita», de Garcilaso, i «sort... finida», de Serafí, que comparteixen el mateix sintagma nominal i estructura: nom + adjectiu.

5.3.4. Garcilaso s'espanta i Serafí està spantat.

La forma verbal de Garcilaso s'espanta és com la catalana s'espanta, evidentment, amb pronom apostrofat i tot, també utilitzada per Ausiàs March i per Roís de Corella com després veurem, mentre que Serafí es decanta pel participi spantat, variant de spantar, i d'espantar al cap i a la fi. Per tant:

a) A la primera estrofa de la Cobla VII de Garcilaso, se'ns diu que:

La gente s'espanta toda,
que hablar a todos distes,
que un milagro que hecistes
hubo de ser en la boda...

(edició d'Elías L. Rivers, pàg. 35)

b) I Pere Serafí escriu en l'estrofa VII del poema «De un desesperat de amor»:

Dins una scura cova
solet se n'és entrat.
Troba serpents orribles,
de rres no stà spantat...

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 172)

5.3.5. Garcilaso ens comenta que estigué preso i Serafí confessa que sent la seva vida presa.

a) En els primers versos de la segona estrofa de la Cançó III:

Aquí estuve yo puesto
O por mejor dezillo
Preso, y forçado, y solo en tierra agena...

(edició prínceps de Garcilaso,
segona plana del foli CLXXIII)

b) I en la primera estrofa del poema LXXI, titulat «Cançó»:

Bella, mirant vostra valor
y gentilesa,
sent en lligams de vostr· amor
ma vida presa,
hon tinch mon cor trist, dolorós,
sens alegria.
Sempre sospir quant pens en vós,
la nit y dia.
(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, de Pere Serafí, pàg. 218)

5.3.6. L'ànima de Garcilaso és doliente i Serafí representa el jo femení amb l'adjectiu. dolenta.

a) En el vers 457è de l'Ègloga segona del poeta castellà:

Después que con el agua, resfriado
Uvimos el calor, y juntamente,
La sed de todo punto mitigado.
Ella, que con cuydado diligente:
A conocer mi mal tenía el intento:
Y a escodriñar al ánimo doliente.
Con nuevo ruego, y firme juramento:
Me conjuro, y rogó que le contasse:
La causa de mi grave pensamiento...
(edició prínceps,
segona plana del foli CCV)

b) I en el vers 9è del poema LVII, «Cançó»:

Si·m leví de bon matí
y aní-me'n tota soleta
y entrí-me'n dins mon jardí
-de matinet
l'ayre dolcet la fa rira riret-
per cullir la violeta.
Ay llasseta! Què faré
ni què diré?
Val Déu que stich dolenta!
L'amor és, que·m tormenta.
(Pere Serafí, Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 184)

5.3.7. Ja hem vist que els paratextos dels poemes antics de Garcilaso utilitzen la locució a la fin, similar a la catalana a la fi de Pere Serafí.

a) En la pàgina desena de l'edició prínceps:

SONETO DE GARCI
lasso, que se olvidó de poner

a la fin con sus obras.

b) I en els primers versos del poema «Cançó de fermeza», hi llegim:

Teniu fort, la vida mia,
y vage-us lo cor en mi,
que jamés vos dexaria;
vostre só fins a la fi.
(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, de Pere Serafí, pàg. 225)

5.3.8. Tots dos poetes uneixen la preposició de amb les formes masculines simples dels demostratius singulars mitjançant una contracció i una apostrofació: deste i d'est.

a) En el primer tercet del conegut Sonet XXVII de Garcilaso:

Mas quién podrá deste ábito librarse:
Teniendo tan contraria su natura
Que con él a venido a conformarse.
(edició prínceps,
segona plana, foli CLXXI)

b) I en la novena estrofa del poema «Capítol moral»:

Y lo més cert que d'est avís ocorre
és vestit prest un àbit i una forma
de fortitud com una ferma torre...

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, de Pere Serafí, pàg. 130)

5.3.9. La preposició de també s'uneix a les formes simples dels demostratius femenins singulars en ambdós escriptors, amb una contracció i una apostrofació: desta i d'esta.

a) Quan Garcilaso explica al començament de l'Ègloga segona que:

En medio del invierno, está templada
El agua dulce, desta clara fuente:
Y en el verano, más que nieve elada.

(edició prínceps,
foli CXCVIII)

b) I quan Pere Serafí comenta als versos 19-21 del poema «Capítol» que:

Forçat serà, de tant durant, cremar-se
mon cor ferit d'esta cruel sageta,
puix d'est pensar jamés porà dexar-se...

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 119)

Aquests exemples serveixen per descobrir, a més, que la llengua d'ambdós poetes comparteix l'estructura formada per una preposició en contracció amb un demostratiu simple (desta), o per una preposició apostrofada (d'esta), seguida

d’un adjectiu i d’un substantiu final:

desta clara fuente (Garcilaso)

d’esta cruel sageta (Serafí)

5.3.10. Els dos poetes també uneixen la preposició de amb els demostratius masculins reforçats: daqueste / d’aquest.

a) En el vers 346è de l’Ègloga segona de Garcilaso:

Albanio si tu mal comunicaras
Con otro, que pensaras, que tu pena
Juzgava como agena, o qu’este fuego
Nunca provo, ni el juego peligroso:
De que tú estás quexoso, yo confiesso:
Que fuera bueno aq uesso, que ora hazes:
Mas si tú me deshazes, con tus quexas:
Por qué agora me dexas, como a estraño
Sin dar daqueste daño: fin al cuento...

(edició prínceps,
segona plana del foli CCIII)

b) I en el vers 10è del poema d’en Serafí, «Desperada»:

Donchs, quin remey tindré per desviar
mon cant d’aquest perill tan vergonyós,
perquè no vull, com dich, sinó cantar
dels grans engans que reben amadós?

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 104)

5.3.11. Garcilaso i Serafí coincideixen en la forma dels pronoms masculins singulars reforçats: aqueste / aquest.

a) En el vers 42è de l’«Epístola a Boscan» de l’autor castellà:

Éste conmigo tiene tanta fuerça:
Que sabiendo muy bien las otras partes
Del amistad, la estrecheza nuestra:
Con solo aqueste el alma se enternece...

(edició prínceps, foli CLXXXIX)

b) I en el vers 9è del poema «Resposta de l’autor»:

Tal és aquest que ·ls altres tots apura,
clarificant quiscú dins son obrar:
enteniment per bé considerar
és son dret nom, posat en sa postura.

(Serafí, Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 153)

5.3.12. Els demostratius masculins singulars reforçats també són els mateixos en els dos poetes: aqueste / aquest.

a) En el vers 10è de l'«Epístola a Boscán» de Garcilaso:

Entre muy grandes bienes que consigo
El amistad perfetta nos concede,
Es aqueste descuydo suelto, y puro:
Lexos dela curiosa pesadumbre.
(edició prínceps,
segona plana del foli CLXXXVIII)

b) I en el vers 19è del poema «Capítol moral» de Serafí:

...y aquest secret per distinguir nos basta
lo bé del mal per ben seguir la via
de la virtut, qu·a tot mal fet contrasta.
(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 130)

5.3.13. El demostratiu garcilasià aquestos és com el català antic aquestos, tot i que no en trobem en Serafí.

a) Vers 162è de l'Ègloga segona:

Quise bien, y querré, mientras rigere
Aquestos miembros, el espíritu mío,
Aquella por quien muero si muriere.

(edició prínceps,
segona plana del foli CC)

5.3.14. Els dos poetes també coincideixen en l'ús del sintagma d'aquesta, adés determinant i ara pronom.

a) En el vers 12è de l'«Epístola a Boscán», de Garcilaso:

Tal, qual a culta epístola conviene.
Entre muy grandes bienes que consigo
El amistad perfetta nos concede,
Es aqueste descuydo suelto, y puro:
Lexos de la curiosa pesadumbre.
Y assí d'aquesta libertad gozando,
Digo que vine, quanto a lo primero
Tan sano, como aquel que en doze días
Lo que solo veréys a caminado:
Quando el fin de la carta os lo mostrare...
(edició prínceps,
segona plana del foli CLXXXVIII)

b) I en el vers 19è de l'«Epístola II» de Serafí:

Mes tot l'escrit y contengut d'aquesta
de veritat amòstran la carrera:
que us am sens fi ab voluntat molt presta...

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 126)

5.3.15. Així mateix, el pronom femení reforçat singular aquesta es repeteix en els dos poetes.

a) En el vers 549è de l'Ègloga segona de Garcilaso:

En aquesta memoria me detuve:
Como si aquesta fuera medicina,
De mi furor, y quanto mal sostuve.

(edició prínceps, foli CCVII)

b) En el vers 127è del poema XXVII de Serafí:

Riqueza gran porta la dona casta.
Honra y profit són bones, però, tamen,
poch van ensemps. Mas virtut per tot basta,
y aquesta van cercant aquells que l'amen.

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 115)

5.3.16. Els nostres poetes també repeteixen l'ús de la forma aquesta, que ara és demostratiu femení.

a) En el vers 12è del Sonet XXXV de Garcilaso:

Mas yo haré que aquesta ofensa cara
le cueste al ofensor, ya que estoy sano,
libre, desesperado y ofendido.
(edició d'Elías Rivers, pàg. 71)

b) En el vers 1r del poema «Capítol moral» d'en Serafí:

Qui vol segur passar aquesta vida
plena d'afanys, qu·un moment no reposa,
ha menester la gràcia del qu·à vida...
(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 130)

5.3.17. L'adverbi castellà presto equival al català prest, del qual deu derivar.

a) Garcilaso l'utilitza en el vers 6è de l'«Epístola a Boscán»:

Señor Boscán, quien tanto gusto tiene
De daros cuenta de los pensamientos,
Hasta las cosas que no tienen nombre,
No le podrá faltar con vos materia,
Ni será menester buscar estilo
Presto, distinto, d'ornamento puro:
Tal, qual a culta epístola conviene.

(edició prínceps,
segona plana del foli CLXXXVIII)

b) I Serafí fa servir aquest adverbi en el vers 26è del poema XXXVII titulat «Sàtira a la contrarietat de les temporades»:

Qui no seguex lo juy de la raó,
 son foll parer lo fa prest trabucar.
 Mes ara vem mals hòmens prosperar
 en actes vils, seguint la llur saó.

(Llibre primer, de amors,
 dins Poesies catalanes, pàg. 140)

5.3.18. Trobem el verb castellà tornar i la variant catalana tornar-se en ambdós poetes.

a) En el segon tercet del Sonet XXXIX de Garcilaso:

¿De cuál furia infernal acá saliste,
 oh crüel monstruo, oh peste de mortales,
 que tan tristes, crudos mis días heciste?
 Torna ya sin aumentar mis males;
 desdichado miedo, ¿a qué veniste?,
 que bien bastaba amor con sus pesares.

(edició d'Elías L. Rivers, pàg. 75)

b) I en el poema XXX de Serafí, titulat «Madrigal»:

Fotuna m'à portat en tal estrem
 que l'esperar se torna desesper.
 Passa lo temps y passa mon esper
 y d'aquest mal caur·en major me tem.
 No·m val seny ni rahó,
 qu·és fort la passió.
 Amor, Amor, en fins quant durarà
 la pena gran que tant morir me fa?

(Llibre primer, de amors,
 dins Poesies catalanes, pàg. 125)

5.3.19. L'adverbi otramente de Garcilaso s'assembla molt a l'adverbi català altrament de Serafí.

a) En el vers 46è de l'«Epístola a Boscán»:

Éste comigo tiene tanta fuerça:
 Que sabiendo muy bien las otras partes
 Del amistad, la estrecheza nuestra;
 Con solo aqueste el alma se enternece,
 Y sé que otramente me aprovecha
 El deleyte, que suele ser pospuesto
 A las útiles cosas, y a las graves...

(edició prínceps de Garcilaso, foli CLXXXIX)

b) I en el vers 49è del poema LXVI, titulat «Altra».

Una fe y un sol amor
 y un rey se an de mantenir,
 y aquests tres fins al morir,

sens engan ni deshonor;
altrament, no té valer
qui volrà desvariar.
Així, ·l verdader amar
ha de ser en tot sencer.

(Pere Serafí, Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 206)

5.3.20. I la mateixa estructura en + infinitiu és usada per tots dos poetes.

a) Per exemple, en el vers 1035è de l'Ègloga segona, de Garcilaso:

Sal. En procurar cualquiera beneficio:
A la vida, y salud, d'un tal amigo:
Haremos el debido, y justo, officio.

(edició prínceps,
segona plana del foli CCXV)

b) I en el vers setè del poema III de Serafí, «Sonet»:

Òjan aquells que ver·Amor los tira
y en pensaments lur voluntat referma.
Veuran quant és ma vida trista y hierma
seguint Amor ab inflamada ira,

com nit y jorn penant mon cor sospira,
fugint repòs, tenint la pensa ferma
en contemplar hont la persona·nferma,
tenint la ley d'Amor, que·l món regira.
(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 74)

5.3.21. Per finalitzar, també els dos escriptors utilitzen l'estructura en + gerundi:

a) En el vers 477è de l'Ègloga segona de Garcilaso:

Ella, que ver aquesta deseava,
Con menos diligencia discurriendo,
D'aquella, con que'l passo apresurava,
A la pura fontana fue corriendo.
Y en viendo el agua, toda fue alterada,
En ella su figura sola viendo.

(edició prínceps, foli CCVI)

b) I en el vers tercer del poema XXIII de Serafí, «Madrigal»:

Mal venturós amar poch li aprofita;

son ben servir no li serà·graït.
En descontent tornarà son delit
quant més avant servesca y s'adelita,
perquè vol la ventura
al qu·en amar procura
donar lo dret al qu·és mereixedor;
tal ley sosté lo verdader amor.

(Llibre primer, de amors,
dins Poesies catalanes, pàg. 107)

En resum, les poesies de Garcilaso de la Vega i les de Pere Serafí comparteixen molts elements lingüístics que les fan molt semblants i que disposem en aquestes columnes a tall de comparació:

Encara que la primera columna presenta un tast de la llengua literària castellana del segle XVI, en concret de la lírica, i la columna segona mostra característiques del català literari de la mateixa època, comprovem que les dues són idèntiques, cosa que cal justificar perquè mostren concordances entre llengües diferents. Per resoldre el problema ens ve al pensament que la filologia oficial defensa que el castellà i el català són filles del llatí i per força han de tenir similituds. Tanmateix, no podem obviar que el castellà és originat a la península ibèrica i el català prové de la Gàl·lia, amb estructures i elements diferents, de manera que creiem que tantes similituds entre la llengua de Garcilaso i la de Serafí s'expliquen millor a través d'una influència entre veïns.

Hem descobert com la poesia catalana del XV és la base de la del Siglo de Oro castellà i que March és tingut per model de Garcilaso amb el qual comparteix elements estructurals, rítmics, temàtics... elements que localitzem també en Corella i en Vinyoles. Així doncs, ¿què no devia passar amb l'estil dels poetes catalans, amb més prestigi que l'estil castellà, a l'edat mitjana? Estem segurs que la llengua de la lírica catalana també es tractava d'un model a imitar i així podem justificar totes les concordances catalanes lèxiques que observem en la poesia castellana d'aquesta època, des de la dona (dona) i las pumas (les pomes) de l'encara medieval Marqués de Santillana fins al s'espanta (s'espanta), el presto (prest), la crueza (cruesa)... concordances dels cinccentistes Garcilaso i Joan Boscà.

Garcilaso podria haver imitat la llengua de Pere Serafí, poeta ja del segle XVI, car tots dos van coincidir en el mateix espai i moment històric durant força anys, doncs. O una altra possibilitat que justifica tanta similitud entre Garcilaso i Serafí és que el primer podria haver imitat també la llengua d'altres literats catalans, els dels segles anteriors i també els de la seva època, ja que defensem que la nostra cultura no estava tan castellanitzada al segle XVI com ens diu la teoria oficial, i opinem que la poesia catalana culta continuava vigent en aquesta època i influïa les llengües del voltant, en concret la castellana. Per aquest motiu, acararem també la llengua de Garcilaso amb la llengua d'altres poetes catalans i hi veurem nombroses coincidències i equivalències, tot i que sembla complicat que Garcilaso copiï alhora els mateixos exemples lingüístics de tants escriptors diferents.

Portada de l'edició moderna de les poesies de Pere Serafí i primera edició coneguda dels poemes de Joan Boscà i de Garcilaso de la Vega.

Marc Vicent Adell